

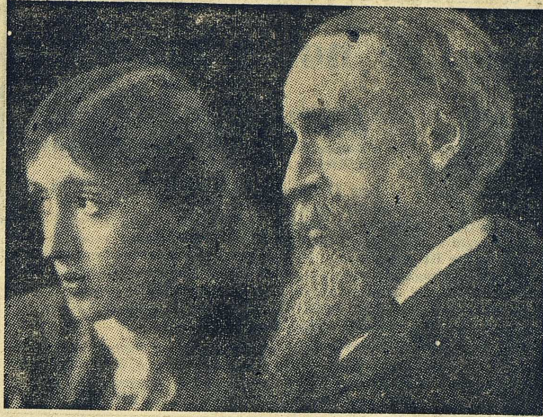
27/2

Från Clapham till Bloomsbury

LESLIE STEPHEN

DA VIRGINIA WOOLF presenterades för publiken betonades det ofta att hon var dotter till den store Leslie Stephen. Numera är Leslie Stephen för många känd blott som författarinnans far. Men han är väl värd att lära känna; han har skrivit en rad outhärliga arbeten om 1700- och 1800-talets engelska idéhistoria, och han representerar själv ett betydelsefullt skede i det viktorianska Englands idéutveckling. I en nyss utkommen biografi skildrar Noel Gilroy Annan, lärare vid Stephens gamla universitet Cambridge, denne forskare och tänkare i relation till tidens intellektuella debatt (*Leslie Stephen, Macgibbon and Kee*, pris 25 sh.); det är ett märkligt arbete, lärt och elegant, med nya perspektiv på brytningarna inom den andliga eliten under en stor tidsålder.

Leslie Stephen var född 1832 och dog 1904; hans livstid sammanföll på några år när med Viktorias regeringstid. Farfadern, den förste i släkten som steg upp till en social position, var advokat och förvärvade en förmögenhet som tillförsäkrade barn och barnbarn en "privat inkomst" av tillräcklig storlek för engelska gentlemen. Fadern var understatssekreterare i kolonialdepartementet under en följd av år. Leslie Stephen studerade matematik och filosofi i Cambridge och var några år lärare där; han var arbetsam, dygdig, roddare, fotgängare och bergsbestigare — efter allt att döma en tänkande, tungsint, sent utvecklad, men högst självständig ung man. Under det amerikanska inbördeskriget, då den klass han tillhörde nästan genomgående höll på Södern av ovilja mot demokrati, reste han betecknande nog till USA för att bilda sig en egen uppfattning och blev anhängare av Nordens sak. Som universitetslärare prästvigdes Stephen, men vid omkring trettio års ålder blev han agnostiker, eller rättare ateist, och tog avsked från sin tjänst. Därefter bodde han i London; han utgav "Dictionary of National Biography", skrev artiklar och böcker och var en anlitad föreläsare. Han var först gift

Virginia och sir Leslie Stephen (1903)

med en dotter till Thackeray och efter hennes död med Julia Jackson, en bildad och intelligent dam; i detta lyckliga äktenskap föddes de barn som skulle bli berömda, främst Virginia och Vanessa.

James Stephen, Leslies farfar, var religiös moralist och filantrop vid sidan av affärsverksamheten — han hörde till de många engelska kapitalister som tycks bekräfta Webers och Tawneys sats om samband mellan puritanism och världslig duktighet. Den "evangeliska", av John Wesleys lära påverkade riktning inom den engelska kyrkan som han tillhörde kallades av den skämtsamma prästen Sidney Smith för Claphamsekten, efter den stadsdel i London där ett antal förmögna medlemmar bodde; gruppens mest kända insats är kampen för avskaffande av slavhandeln och slaveriet i de brittiska kolonierna. Clapham utmärktes av en föga dogmatisk, men stark och socialt aktiv religiositet. Man stod i ett personligt förhållande till Gud, rannsakade dagligen under tysta timmar sitt samvete, tro utan gärningar var död. Den som verkligen följde "det inre ljuset" blev troende och god. Förreställningen om människans naturliga godhet kom fram i denna lära om ett ljus, en vägledning som måste leda till det rätta. Att följandet av den innersta driften — liksom sökandet av den "verkligt goda cigarren" — kunde leda till betänkliga resultat räknade man inte med. Det var en något utspädd, men ännu alltigenom fast och livskraftig religion.

Den framgångsrika medelklassgrupp som James Stephen tillhörde har, visar Annan, under ett århundrade bundits

1/2

Samman genom släktförbindelser och intellektuellt samarbete; den bildar inom medelklassen en motsvarighet till whigaristokratin. Hit hör en rad av de mest lysande namnen inom vetenskap och litteratur: Macaulay, Trevelyan, Huxley, Arnold, Dicey och Stephen. Och i stor utsträckning anser sig Annan inom denna grupp kunna spåra en gemensam, från Claphamsekten utgående andlig utveckling. Tron förtunnas, men den finns kvar i en kärna av idéer om "det inre ljuset" och det moraliskt-intellektuella livets primat.

Vid sidan av T. H. Huxley blev Leslie Stephen, sannolikt under inflytande av Darwins utvecklingsteori, kämpande ateist; han nöjde sig inte med den vaga kombination av religiös och världslig metafysik som bildade aktionsbas för så många av tidens tänkare och diktare. Det fanns inga skäl att tro på Guds existens, de religiösa systemen var illusoriska, "religionen demoraliserar samhället" genom sin råa lära om straff och belöningar. Men dessa insikter gjorde inte Stephen tveksam inför moraliska frågor. Under en tid då man gärna föreställde sig ateister som professionella mordbrännare företrodde Stephen "den goda otron"; i fråga om hederlighet, arbetsamhet, uppriktighet och kyskhet var han lika fulländad som fadern och farfadern, och det inre ljuset gav lika klara och moraliskt tillfredsställande anvisningar som femtio år tidigare. Hans försök att på en blandning av utilitarism och darwinism formulera en etik var däremot svagt; det enda intressanta är att han trodde sig kunna använda utvecklingsläran som garant för moralen vid samma tid som Huxley i en berömd föreläsning proklamerade moral trots och mot denna — även av honom godtagna — lära.

Analysen föres en generation vidare, till Bloomsburygruppen. Här kastas den konventionella

moralismen likaväl som utilitarismen, religionen likaväl som den kämpande ateismen över bord. Det gäller inte att vara god i James eller Leslies mening, utan att kultivera sin trädgård, sin egen själ, att genom böcker, tavlor, musik, gott umgänge åstadkomma "goda sinnestillstånd" — intensiva, chūru inte alltför våldsamma, och utsökta känslor och stämningar. Men det inre ljuset skymtar fortfarande i entusiasmen för det andliga, i stråvan till det förfinade och särpräglade, i tron på kallelser och överlägsenheter. "Man kan se den gamla evangeliska surdegen i arbete, en stark misstänksamhet mot de världsklocka, en oföränderlig betoning av den personliga frälsningen och en tendens till meditation och helgad gemenskap inom en vänkrets."

Virginia har skildrat sin far i olika sammanhang. Hon ger i en liten biografisk artikel ett intryck av hans ivriga intresse för att roa och fostra barnen, hans ovilja mot löst prat, hans tolerans i väsentliga ting; flickkorna fick inte röka, men de fick läsa allt vad de ville. Men i "The Lighthouse" framställs mr Ramsay, utan tvivel ett slags porträtt av fadern, som tjugit, irriterad, pedantisk, olycklig i det dåliga humörets tecken. Möjligen var modern mera väsentlig för dotterns arv och fostran. Hennes stil hade, såsom Annan genom citat visar, något av det lekfulla, flyktiga och tillkrånglade som utmärker dotterns, och hon själv tycks ha haft den subtilitet, humor och litet sorgsna vishet som möter hos Virginias underbara kvinnor.

HERBERT TINGSTEN